

Inzichten in de omvang van het Agrocluster in de provincie Flevoland

Gabe Venema, David Verhoog – maart 2023

1. Inleiding

De provincie Flevoland heeft Wageningen Economic Research gevraagd een actueel beeld te geven van de omvang van het Agrocomplex in de provincie Flevoland. Dit beeld levert een bijdrage om de relevantie van de agrofoodsector in Flevoland te duiden ten opzichte van het Nederlandse Agrocomplex.

Dit rapport is gebaseerd op de cijfers van 2019. Aan het einde is een update van de gebruikte tabellen toegevoegd met de cijfers van 2020.

2. Aanpak

Het totale agrocluster is in deze studie gedefinieerd als het totaal van land- en tuinbouwbedrijven, visserij, voedings- en genotmiddelenindustrie en de aan deze sectoren toeleverende bedrijven. Voor het agrocluster wordt inzicht gegeven in de toegevoegde waarde die ermee wordt voortgebracht, inclusief de daarmee gepaard gaande werkgelegenheid.

Binnen het cluster worden de primaire productie, de verwerking, de toelevering en de distributie onderscheiden. De primaire productie betreft de land- en tuinbouwbedrijven zelf. De verwerking betreft het bewerken, sorteren en verpakken van de producten uit de land- en tuinbouw, zoals zuivel-, friet- en conservenfabrieken en slachterijen. De toelevering voorziet zowel de primaire als verwerkende bedrijven van grondstoffen, machines, werktuigen, installaties en advies. Voorbeelden daarvan zijn de kunstmest- en veevoederindustrie en de landbouwmechanisatiebedrijven.¹ De distributie zorgt voor transport van land- en tuinbouwproducten zelf naar verwerkers en van verwerkte producten naar vervolgschakels in de keten met distributiecentra en groothandel als tussenstation en retail en foodservicebedrijven als eindstation. Zie verder bijlage 1.

¹ De werkgelegenheid en toegevoegde waarde van alle betrokken toeleverende bedrijven worden niet volledig meegenomen. Alleen het deel van hun omzet dat gegenereerd wordt uit toelevering aan de primaire sectoren en de verwerkende industrie wordt meegerekend in het agrocluster.

Het totale agrocluster bestaat uit de volgende twee onderdelen: het agrocluster gebaseerd op productie en verwerking van binnenlandse agrarische grondstoffen en het agrocluster gebaseerd op verwerking van buitenlandse agrarische grondstoffen. Het gaat er dus om waar de agrarische grondstoffen vandaan worden gehaald. Voor inzicht in de omvang van het agrocluster gebaseerd op binnenlandse agrarische grondstoffen wordt een onderverdeling gemaakt naar toegevoegde waarde en werkgelegenheid voor de primaire productiesector, de verwerkingsindustrie, de toeleveringsindustrie en de distributie. Het deel van het agrocomplex gebaseerd op de verwerking van buitenlandse grondstoffen en de daarmee samenhangende toelevering en distributie (dus ten behoeve van de verwerking van deze buitenlandse grondstoffen) heeft *alleen* betrekking op de verwerkingsindustrie: waar haalt die zijn grondstoffen vandaan (dus niet bijvoorbeeld het veevoer dat melkveehouderijbedrijven aankopen)? Inzicht wordt dus gegeven in de toegevoegde waarde en werkgelegenheid *die door de verwerkingsindustrie zelf en door toelevering en distributie (ten behoeve van de verwerking) gerealiseerd wordt met* grondstoffen die uit het buitenland zijn gehaald, zoals bijvoorbeeld koffie, margarine, cacao, oliën en vetten.

Vraagstelling

In dit factsheet wordt inzicht gegeven in de toegevoegde waarde en in de werkgelegenheid over 2015 en 2019 (het laatst beschikbare jaar) voor:

- het totale agrocluster in de provincie Flevoland, inclusief een onderverdeling naar agrocluster op basis van binnenlandse grondstoffen en op basis van buitenlandse grondstoffen. Voor het cluster binnenlandse grondstoffen wordt een onderverdeling gemaakt naar toelevering, primaire productie, verwerking en distributie. Het cluster buitenlandse grondstoffen heeft alleen betrekking op de verwerkingsindustrie.
- de deelclusters akkerbouw, opengrondstuintbouw, glastuintbouw, visserij, grondgebonden veehouderij en intensieve veehouderij in de provincie Flevoland.

De belangrijkste resultaten voor het agrocluster Flevoland worden kort beschreven in paragraaf 3. Uitgebreide tabellen en figuren zijn te vinden in bijlage 3 (2019) en bijlage 4 (2015).

3. Resultaten

Totaal agrocluster

Het totale agrocluster (jaar 2019) in de provincie Flevoland vertegenwoordigt een toegevoegde waarde van 1,96 miljard euro. Dit is ruim 150 miljoen euro hoger dan in 2015. Daarmee draagt de agrosector voor 15% bij aan de totale toegevoegde waarde in de provincie Flevoland. Deze bijdrage is lager dan in 2015, wat betekent dat de rest van de economie in Flevoland sterker is gegroeid dan het agrocluster. Met de activiteiten in het agrocluster is een werkgelegenheid gemoeid van zo'n 25.000 arbeidsjaareenheden (aje). Deze werkgelegenheid lag in 2015 nog op 22.400 aje. Het aandeel van het agrocluster in de totale werkgelegenheid (in aje's) in de provincie is in 2015 en 2019 wel gelijk gebleven op zo'n 17%.

Het aandeel van de toegevoegde waarde van het agrocluster van Flevoland in de nationale toegevoegde waarde van het agrocluster in 2019 bedraagt 3,5%. Voor werkgelegenheid komt dit percentage uit op 3,8%.

Agrocluster binnenlandse grondstoffen en agrocluster buitenlandse grondstoffen

De toegevoegde waarde gebaseerd op binnenlandse grondstoffen bedraagt in 2019 ruim 1,3 miljard euro (70% van totale cluster). De primaire productie levert hierin de grootste bijdrage (46%), gevolgd door toeleverende industrie (32%), de verwerkende industrie (10%) en de distributie (12%). Van de ruim 1,3 miljard euro toegevoegde waarde zijn de opengrondstuintbouw, de glastuintbouw en de akkerbouw ieder voor ongeveer een kwart verantwoordelijk. De grondgebonden veehouderij (14%), de intensieve veehouderij (3,5%) en de visserij (9%) zijn samen goed voor het laatste kwart.

Wordt er gekeken naar de werkgelegenheid, dan is 68% van het totaal aantal aje werkzaam in het deel van het agrocluster gebaseerd op binnenlandse grondstoffen. Deze zijn vooral werkzaam in de

primaire sector (8.550 aje) en de toeleverende industrie (5.220 aje). De verwerkende industrie (1.700 aje) en distributie (1.500 aje) volgen.

Tussen 2015 en 2019 hebben zich wel verschuivingen voorgedaan tussen de deelsectoren. Zo is het aandeel van het akkerbouwcluster in de totale toegevoegde waarde van het agrocluster gedaald van 40% naar 31%, terwijl het opengrondstuinbouwcluster (van 17% naar 20%) en met name het glastuinbouwcluster (van 13% naar 19%) juist belangrijker zijn geworden.

Zowel in 2015 als in 2019 komt ongeveer een derde (30%) van de toegevoegde waarde voort uit de verwerking van buitenlandse agrarische grondstoffen. Dit laatste vindt voornamelijk plaats in het deelcluster akkerbouw. Het gaat overigens bij de toegevoegde waarde en werkgelegenheid gebaseerd op buitenlandse agrarische grondstoffen alleen om de *verwerkende industrie* in het cluster (waar haalt die zijn grondstoffen vandaan). Het akkerbouwcomplex is inclusief de margarine-, oliën- en vettenindustrie en koffie-/theeproducenten. Deze industrieën halen het grootste deel van hun agrarische grondstoffen uit het buitenland.

Het agrocluster Flevoland op basis van buitenlandse grondstoffen levert 7.960 aje aan werk op in de verwerkende industrie en de toelevering en distributie hieraan.

Deelclusters

In 2019 levert het deelcluster akkerbouw de grootste toegevoegde waarde (0,6 miljard euro) aan het totale agrocluster (zowel binnenlandse als buitenlandse grondstoffen), gevolgd door opengrondstuinbouw en glastuinbouw met ieder zo'n 0,4 miljard euro. De andere sectoren komen uit op: visserij (328 miljoen), grondgebonden veehouderij (188 miljoen) en intensieve veehouderij (49 miljoen).

Kijkend naar de werkgelegenheid in 2019, nemen het akkerbouwcluster, het opengrondstuinbouwcluster en het glastuinbouwcluster gezamenlijk ruim 67% voor hun rekening. De totale akkerbouwcluster is met 7.460 aje de grootste werkverschaffer. Voor de andere clusters is dat respectievelijk: opengrondstuinbouw (5.230 aje), visserij (4.360 aje), glastuinbouw (4.160 aje), grondgebonden veehouderij (3.100 aje) en intensieve veehouderij (700 aje).

Aanvullend per cluster:

In het akkerbouwcluster wordt in zowel 2015 als in 2019 zo'n 50% van de toegevoegde waarde en werkgelegenheid gerealiseerd door verwerking van buitenlandse agrarische grondstoffen, anders gezegd voor het overgrote deel door de verwerkende industrie (inclusief de toelevering en distributie hiervan).

Het akkerbouwcluster in Flevoland heeft in zijn totaliteit (op basis van zowel binnenlandse als buitenlandse grondstoffen) in 2015 en 2019 een aandeel van respectievelijk 3,2% en 2,3% in het nationale akkerbouwcluster. Voor de werkgelegenheid is dit in 2019 2,8%.

Het akkerbouwcluster in Flevoland heeft in 2019 in zijn totaliteit (op basis van zowel binnenlandse als buitenlandse grondstoffen) een aandeel van 4,8% (was 6,8% in 2015) in de economie van Flevoland. Voor de werkgelegenheid is dit aandeel 5,0% (was 5,7% in 2015).

In de grondgebonden veehouderij in Flevoland is zowel de toegevoegde waarde als de werkgelegenheid volledig afkomstig uit het agrocluster binnenlandse grondstoffen. Verwerking van buitenlandse agrarische grondstoffen speelt in dit cluster geen rol.²

Van de bijna 3.100 aje nemen de primaire productie (1.220) en de toeleveringsindustrie (1.105 aje) de meeste arbeid voor hun rekening, gevolgd door de verwerkingsindustrie (540 aje) en de distributie (235 aje).

² Er wordt op basis van handelsdata verondersteld dat alle grondstoffen (melk) in de zuivelverwerking in Nederland wordt geproduceerd. Bij intensieve veehouderij wordt verondersteld dat alle vlees voor slachterijen in Nederland wordt geproduceerd.

De grondgebonden veehouderij in Flevoland zorgt zowel in 2015 als in 2019 voor ruim 2% van de nationale toegevoegde waarde als de werkgelegenheid voor dit cluster. Het grondgebonden veehouderijcluster In Flevoland heeft in zijn totaliteit (een aandeel van 1,4% (was 1,6% in 2015) in de economie van Flevoland. Voor de werkgelegenheid is dit aandeel in zowel 2015 als in 2019 iets meer dan 2%.

In de intensieve veehouderij is het agrocluster ook volledig gebaseerd op productie en verwerking binnenlandse agrarische grondstoffen. Verwerking van buitenlandse agrarische grondstoffen speelt in dit cluster geen rol. Van de 700 aje neemt de toeleveringsindustrie 335 aje het grootste deel van de werkgelegenheid voor haar rekening.

Het aandeel in het nationale cluster intensieve veehouderij is voor dit deelcluster in Flevoland zeer beperkt (0,7% voor zowel toegevoegde waarde als werkgelegenheid). Dit was in 2015 nog respectievelijk 1% en 0,8%.

In de glastuinbouw is in 2019 bijna 90% (333 miljoen van de 380 miljoen) van de toegevoegde waarde gebaseerd op productie en verwerking van binnenlandse agrarische grondstoffen. Van deze 333 miljoen neemt de primaire productie 195 miljoen voor haar rekening, gevolgd door de toelevering (bijna 85 miljoen). Binnen het agrocluster glastuinbouw zijn er zo'n 3.600 aje werkzaam in het onderdeel gebaseerd op productie en verwerking van binnenlandse agrarische grondstoffen. Op basis van verwerking van buitenlandse agrarische grondstoffen (inclusief de toelevering en distributie hiervan) is dat nog eens 560 aje.

Het aandeel in het nationale cluster (glastuinbouw) bedraagt voor dit deelcluster in Flevoland 4,8% voor zowel de toegevoegde waarde als de werkgelegenheid. In 2015 lagen deze percentages nog rond de 3%, wat aangeeft dat het glastuinbouwcluster in Flevoland sterker is gegroeid dan in de rest van Nederland.

Het deelcluster opengrondstuinbouw genereert in 2019 een toegevoegde waarde van 396 miljoen en biedt voor 5.230 aje aan werk. Van deze werkgelegenheid is 90% gebaseerd op productie en verwerking van binnenlandse agrarische grondstoffen, en bevindt zich vooral in de primaire productie (52%) en de toelevering aan de primaire sector (28%).

Het aandeel in het nationale cluster opengrondstuinbouw is voor dit deelcluster in de provincie Flevoland belangrijk (8,8% toegevoegde waarde en 9,4% werkgelegenheid). Voor 2015 waren deze aandelen in het nationale opengrondstuinbouwcluster vergelijkbaar.

Het deelcluster visserij genereert in 2019 een toegevoegde waarde van 328 miljoen en biedt voor 4.360 aje aan werk. Van deze werkgelegenheid is 38% gebaseerd op productie en verwerking van binnenlandse agrarische grondstoffen en 62% op de verwerking van buitenlandse agrarische grondstoffen. De werkgelegenheid op basis van de productie en verwerking van binnenlandse grondstoffen bevindt zich vooral in de primaire productie (613 aje), gevolgd door toelevering (350 aje).

Het aandeel in het nationale cluster visserij is voor dit deelcluster in Flevoland als volgt: 36,8% van de toegevoegde waarde en 40,3% van de werkgelegenheid. Het belang van Flevoland in het nationale visserijcluster was in 2015 respectievelijk 33,5% en 36,3% en is daarmee dus iets toegenomen.

Verder in het oog springend:

De akkerbouw en de tuinbouw (opengrond + glas) leveren het overgrote deel van de toegevoegde waarde van het totale agrocomplex in de provincie Flevoland. Opvallend is dat de toegevoegde waarde en werkgelegenheid in de grondgebonden veehouderij volledig gebaseerd is op de productie en verwerking van binnenlandse agrarische grondstoffen, en dat voor het cluster akkerbouw dit voor 50% gebaseerd is op de verwerking van buitenlandse agrarische grondstoffen (inclusief de toelevering en distributie ten behoeve van de verwerking van buitenlandse grondstoffen). Tussen 2015 en 2019 is het akkerbouwcluster in Flevoland minder belangrijk geworden in het nationale

akkerbouwcluster terwijl het aandeel van het glastuinbouwcluster in Flevoland in het nationale glastuinbouwcluster is toegenomen van rond de 3% tot bijna 5%.

Specifieke module 2: Aan land- en tuinbouw gelieerde bedrijven (2019)

De Input/Output (IO-)benadering zorgt ervoor dat deze aan de landbouw gelieerde activiteiten worden meegenomen voor dat deel dat ze (toe)leveren aan de primaire land- en tuinbouw en de verwerkende industrie in Flevoland. Deze bedrijven leveren echter ook aan primaire land- en tuinbouw en de verwerkende industrie in de rest van Nederland en in het buitenland. Dat deel wordt in de IO-benadering niet meegenomen.

In deze specifieke module wordt er op basis van LISA-gegevens een inschatting gemaakt van de totale werkgelegenheid en totaal toegevoegde waarde van alle bedrijven in Flevoland die rechtstreeks met de land- en tuinbouw gelieerd zijn en daarmee samen het agrocluster vormen. Hiertoe is eerst via een afbakening een selectie gemaakt van de Standaard Bedrijfsindeling (SBI's) die tot het land- en tuinbouwcluster gerekend kunnen worden (bijlage 2).

De LISA-gegevens bevatten alleen informatie over het aantal bedrijven en de werkgelegenheid. Om ook iets te kunnen zeggen over de toegevoegde waarde van deze geselecteerde, aan het agrocluster gelieerde, bedrijven is op basis van de verhouding werkgelegenheid/toegevoegde waarde uit de nationale rekeningen van het CBS per deelsector eerst een berekening van toegevoegde waarde per arbeidskracht gemaakt. Deze toegevoegde waarde per arbeidskracht is vervolgens vermenigvuldigd met de werkgelegenheid uit het LISA-bestand.

Tabel 1 Toegevoegde waarde en werkgelegenheid Totaal Agrocluster Flevoland (2019)

	Nederland (arbeid)	Flevoland (arbeid)	Nederland (TW) x 1.000	Flevoland (TW) x 1.000
Agro gerelateerde activiteiten	683.206	22.727	57.621	1.866
01 Landbouw	222.692	7.445	12.823	429
02 Bosbouw	1.562	23	171	3
03 Visserij	3.244	663	306	63
10 Voedingsmiddelenindustrie	129.584	6.044	12.458	581
11 Drankenindustrie	9.808	23	1.511	4
12 Tabaksindustrie	1.772	0	2.665	0
20 Chemische industrie	2.505	14	543	3
28 Machine-industrie	20.631	495	2.766	66
46 Groothandel en handelsbemiddeling	162.814	4.794	18.993	559
47 Detailhandel (niet in auto's)	100.844	1.552	3.290	51
72 Research	8.360	1.098	334	44
75 Veterinaire dienstverlening	11.161	352	562	18
77 Verhuur van roerende goederen	4.064	174	1.035	44
82 Overige zakelijke dienstverlening	4.165	50	165	2

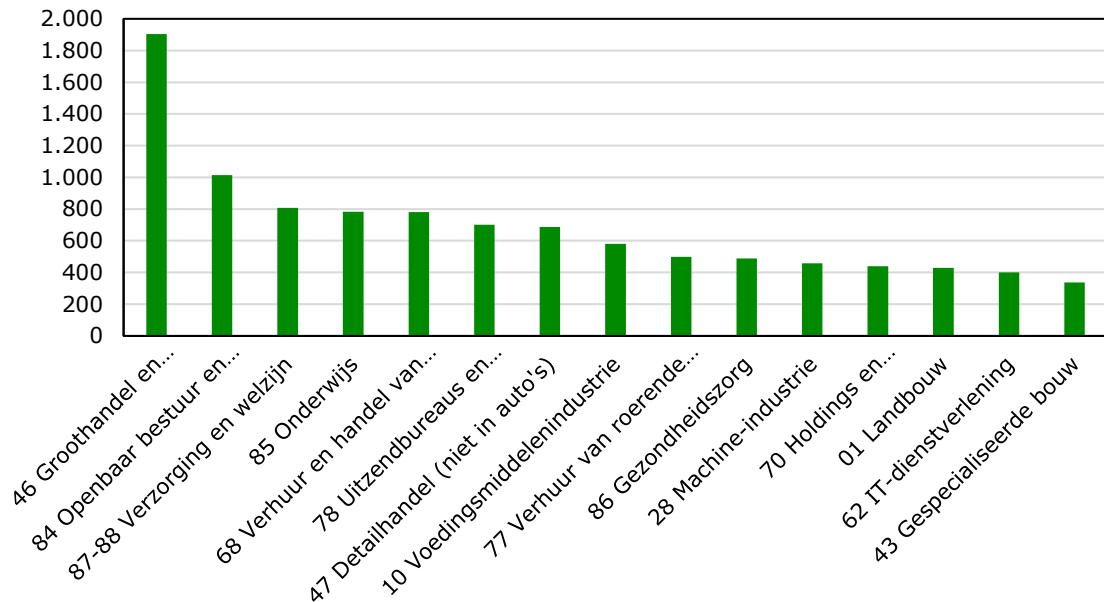
Uit tabel 1 blijkt dat volgens deze alternatieve benadering het totale agrocluster in Flevoland goed is voor 1.866 miljard euro toegevoegde waarde en 22.720 aje werkgelegenheid. Deze resultaten zijn lager dan de resultaten berekend volgens de IO-analyse, waarbij werd uitgekomen op 1.958 miljard euro toegevoegde waarde en 25.010 aje werkgelegenheid. Dit heeft voor een groot deel te maken met het verschil in aanpak.

Eenzijds neemt de alternatieve methode meer toegevoegde waarde en werkgelegenheid mee van bedrijven die nu volledig tot het agrocluster worden gerekend zoals de machine-industrie (C-2830-Vervaardiging van machines, werktuigen voor land- en bosbouw en C-2893-Vervaardiging van machines voor de productie van V&G). Anderzijds mist deze alternatieve methode een groot deel van de toelevering die niet direct tot het agrocluster kunnen worden gerekend zoals bijvoorbeeld

bank- en verzekeringsdiensten of de toeleveringen vanuit de bouwnijverheid en energiesector. Deze toeleveringen worden daarentegen voor een deel weer wel meegenomen in de IO-analyse.

De verschillen bij primaire landbouw en V&G-industrie, die in beide methoden 100% worden meegenomen, zijn te verklaren uit het feit dat de alternatieve benadering per sector (land- en tuinbouw totaal, V&G-industrie totaal) werkt met een gemiddelde toegevoegde waarde per arbeidskracht op basis van totaal Nederland terwijl de IO-analyse uitgaat van de afzonderlijke primaire landbouwsectoren, afzonderlijke V&G-sectoren en de specifieke situatie in de provincie. Wanneer er bijvoorbeeld in Flevoland relatief meer glastuinbouw aanwezig is dan gemiddeld in Nederland, zal de IO-analyse daar rekening mee houden terwijl de alternatieve benadering gebruikmaakt van een gemiddelde van de hele land- en tuinbouw voor heel Nederland.

Omdat de alternatieve methode voor alle sectoren in Flevoland de toegevoegde waarde berekent, is het mogelijk om op basis daarvan een top vijftien van sectoren in Flevoland op te stellen. Hierin staan de voedingsmiddelenindustrie (580 miljoen euro TW) en de landbouw (430 miljoen euro TW) op respectievelijk plek 8 en plek 13. De lijst wordt aangevoerd door de sector: groothandel en handelsbemiddeling (1,9 miljard euro TW) en de sector openbaar bestuur en overheidsdiensten (1 miljard euro TW).

Figuur 1 Toegevoegde waarde (mld. euro) top 15 sectoren Flevoland, 2019

Bijlage 1 Definitie Agrocomplex

Hoe wordt de bijdrage van het agrocluster in een provincie aan de totale werkgelegenheid en de toegevoegde waarde in deze provincie geschat?

De primaire land- en tuinbouwsectoren zijn zowel aan de inputkant (veevoer, kunstmest) als aan de outputkant (verwerkende industrie) nauw verweven met andere sectoren in de economie. Het agrocluster is in deze studie gedefinieerd als het totaal van land- en tuinbouwbedrijven, visserij, voedings- en genotmiddelenindustrie en de aan deze sectoren toeleverende bedrijven. De werkgelegenheid en toegevoegde waarde van alle betrokken toeleverende bedrijven worden niet volledig meegenomen. Alleen het deel van hun omzet dat gegenereerd wordt uit toelevering aan de primaire sectoren en de verwerkende industrie wordt meegerekend in het agrocluster.

De primaire productie betreft de land- en tuinbouwbedrijven zelf. De verwerking betreft het bewerken, sorteren en verpakken van de producten uit de land- en tuinbouw, zoals zuivel-, friet- en conservenfabrieken en slachterijen. De toelevering voorziet zowel de primaire als verwerkende bedrijven van grondstoffen, machines, werktuigen, installaties en advies. Voorbeelden daarvan zijn de kunstmest- en veevoederindustrie en de landbouwmechanisatiebedrijven. De distributie zorgt voor transport van de land- en tuinbouwproducten zelf naar verwerkers en van verwerkte producten naar vervolgschakels in de keten met distributiecentra en groothandel als tussenstation en retail en foodservicebedrijven als eindstation.

Het agrocluster wordt in de rapportages van Wageningen Economic Research onderverdeeld in zes deelclusters, die zijn opgebouwd uit de volgende primaire en verwerkende sectoren:

1. Akkerbouwcluster: primaire akkerbouwsector en de verwerkende bedrijven van akkerbouwproducten: aardappelen, suikerbieten, granen, cacao, koffie, thee, plantaardige vetten en oliën
2. Opengrondstuinbouwcluster: primaire sectoren (groenten in opengrond, bloembollen, fruit, boomkwekerij) en groente- en fruitverwerkende industrie
3. Glastuinbouwcluster: primaire sectoren (glasgroenten, snijbloemen, planten, champignons) en de groente- en fruitverwerkende industrie
4. Grondgebonden veehouderijcluster: primaire sectoren (rundveehouderij, schapen- en geitenhouderij) en de verwerkende bedrijven (zuivelindustrie, slachterijen)
5. Intensieve veehouderijcluster: primaire sectoren (vleeskalveren-, vleeskuikens, leghennen en varkenshouderij) en de slachterijen
6. Visserijcluster: primaire visserijsector en de visverwerkende industrie.

De directe bijdrage van deze afzonderlijke clusters aan de toegevoegde waarde en de werkgelegenheid van de nationale economie en de economie van een provincie is eenvoudig te bepalen door het optellen van de beschikbare informatie in databronnen bij CBS, Stichting LISA en Wageningen Economic Research. Veel lastiger is het om te bepalen hoeveel toegevoegde waarde en werkgelegenheid er indirect wordt gecreëerd bij toeleverende bedrijven. Hiervoor biedt de input-outputanalyse die bij Wageningen Economic Research gebruikt wordt een oplossing. Wel moet eerst nog bepaald worden hoeveel er uit toeleverende bedrijven uit de provincie zelf komt en hoeveel van bedrijven in andere provincies; deze laatste groep telt niet mee voor de betreffende provincie. Sommige toeleverende sectoren zoals bijvoorbeeld de aardolie-industrie en de kunstmestindustrie komen in bepaalde provincies helemaal niet voor, terwijl er door de verschillende landbouwsectoren wel een beroep op deze sectoren wordt gedaan. Om dit inzichtelijk te maken worden de resultaten uit de input-outputanalyse hiervoor gecorrigeerd.

De betekenis van het agrocluster kan op twee manieren worden weergegeven. Bij Wageningen Economic Research worden de zogenoemde 'ruime' definitie en de 'enge' definitie gebruikt. De enge definitie houdt voor de afbakening van de voedings- en genotmiddelenindustrie alleen rekening met de verwerking van in de betreffende provincie geproduceerde agrarische producten terwijl de ruime definitie de gehele voedings- en genotmiddelenindustrie meeneemt ongeacht de herkomst van de agrarische grondstoffen. Dit betekent dat de in een bepaalde provincie gevestigde fruitverwerkende

industrie voor 100% wordt meegenomen, ook al komt misschien een deel van het fruit uit andere provincies of zelfs uit het buitenland. In deze studie gaan wij uit van de ruime definitie.

Het totale agrocluster bestaat uit de volgende twee onderdelen: het agrocluster gebaseerd op binnenlandse grondstoffen en het agrocluster gebaseerd op buitenlandse grondstoffen. Het gaat er dus om waar de grondstoffen vandaan worden gehaald. Voor inzicht in de omvang van het agrocluster gebaseerd op binnenlandse grondstoffen, wordt een onderverdeling gemaakt naar toegevoegde waarde en werkgelegenheid voor de primaire productiesector, de verwerkingsindustrie, de toeleveringsindustrie en de distributie. Het deel van het agrocomplex gebaseerd op buitenlandse grondstoffen heeft *alleen betrekking op de verwerkingsindustrie*: waar haalt die zijn grondstoffen vandaan (dus niet bijvoorbeeld het veevoer dat melkveehouderijbedrijven aankopen). Inzicht wordt dus alleen gegeven in toegevoegde waarde en werkgelegenheid *die door de verwerkingsindustrie (zelf en bij toeleveranciers en distributeurs) gerealiseerd worden* met verwerking van buitenlandse agrarische grondstoffen, zoals bijvoorbeeld koffie, margarine, cacao, oliën en vetten.

Bijlage 2 Selectie SBI's land- en tuinbouw en daaraan gelieerd

A-0111-Teelt van granen, peulvruchten en oliehoudende zaden
A-01131-Teelt van groenten in de volle grond
A-01132-Teelt van groenten onder glas
A-01133-Teelt van paddenstoelen
A-01134-Teelt van aardappels en overige wortel en knolgewassen
A-0116-Teelt van vezelgewassen
A-01191-Teelt van snijbloemen en snijheesters in de volle grond
A-01192-Teelt van snijbloemen en snijheesters onder glas
A-01193-Teelt van voedergewassen
A-01199-Teelt van overige eenjarige gewassen (rest)
A-0121-Druiventeelt
A-01241-Teelt van appels en peren
A-01242-Teelt van steenvruchten
A-01251-Teelt van aardbeien in de volle grond
A-01252-Teelt van aardbeien onder glas
A-01253-Teelt van houtig kleinfruit in de volle grond (incl. overi
A-01254-Teelt van houtig kleinfruit onder glas
A-0127-Teelt van gewassen bestemd voor de vervaardiging van dranken
A-0128-Teelt van specerijgewassen en van aromatische en medicinale
A-0129-Teelt van overige meerjarige gewassen
A-01301-Teelt van bloembollen
A-01302-Teelt van perkplanten in de volle grond
A-01303-Teelt van perkplanten onder glas
A-01304-Teelt van potplanten onder glas
A-01305-Teelt van boomkwekerijgewassen in de volle grond
A-01309-Teelt van overige sierplanten in de volle grond
A-01411-Houden van melkvee
A-01412-Opfokken van jongvee voor de melkveehouderij
A-01421-Houden van vleeskalveren
A-01422-Overige vleesveehouderij en zoogkoeienbedrijven
A-0143-Fokken en houden van paarden en ezels
A-01451-Fokken en houden van schapen
A-01452-Fokken en houden van geiten
A-01461-Fokvarkens en vermeerderingsbedrijven
A-01462-Vleesvarkensbedrijven
A-01463-Gesloten en deels gesloten varkensbedrijven
A-01471-Opfokken en/of houden van leghennen
A-01472-Opfokken en/of houden van vleeskuikens
A-01473-Opfokken en/of houden van ouderdieren van leghennen en vle
A-01479-Opfokken en/of houden van overig pluimvee
A-01491-Fokken en houden van edelpelsdieren
A-01499-Fokken en houden van overige dieren (rest)
A-0150-Akker en/of tuinbouw in combinatie met veehouderij
Totaal land- en tuinbouw
A-0161-Dienstverlening voor de akker en/of tuinbouw
A-0162-Dienstverlening voor het fokken en houden van dieren
A-0163-Behandeling van gewassen na de oogst
A-0164-Behandeling van zaden voor vermeerdering
Totaal dienstverlening land- en tuinbouw
A-0170-Jacht
A-0210-Bosbouw
A-0220-Exploitatie van bossen
A-0240-Dienstverlening voor de bosbouw
Totaal bosbouw

A-0311-Zee en kustvisserij
A-0312-Binnenvisserij
A-0321-Kweken van zeevis en schaaldieren
A-0322-Kweken van zoetwatervis en schaaldieren
Totaal visserij
C-1011-Slachterijen (geen pluimvee)
C-1012-Pluimveeslachterijen
C-1013-Vleesverwerking (niet tot maaltijden)
C-1020-Visverwerking
C-1031-Vervaardiging van aardappelproducten
C-1032-Vervaardiging van fruit en groentesap
C-1039-Verwerking van groente en fruit (niet tot sap en maaltijden)
C-1041-Vervaardiging van plantaardige en dierlijke oliën en vetten
C-1042-Vervaardiging van margarine en overige spijsvetten
C-1051-Vervaardiging van zuivelproducten (geen consumptieijs)
C-1052-Vervaardiging van consumptieijs
C-1061-Vervaardiging van meel (geen zetmeel)
C-1062-Vervaardiging van zetmeel en zetmeelproducten
C-1071-Vervaardiging van brood en vers banketbakkerswerk
C-1072-Vervaardiging van beschuit en koekjes e.d.
C-1073-Vervaardiging van deegwaren
C-1081-Vervaardiging van suiker
C-10821-Verwerking van cacao
C-10822-Vervaardiging van chocolade en suikerwerk
C-1083-Verwerking van koffie en thee
C-1084-Vervaardiging van specerijen, sauzen en kruiden
C-1085-Vervaardiging van kantenklaarmaaltijden en snacks
C-1086-Vervaardiging van gehomogeniseerde voedingspreparaten
C-1089-Vervaardiging van overige voedingsmiddelen (rest)
C-1091-Vervaardiging van veevoerders
C-1092-Vervaardiging van voeders voor huisdieren
C-1101-Vervaardiging van sterk alcoholische dranken
C-1102-Vervaardiging van wijn uit druiven
C-1103-Vervaardiging van cider en van overige vruchtenwijnen
C-1104-Vervaardiging v. overige nietgedistilleerde gegiste dranken
C-1105-Vervaardiging van bier
C-1106-Mouterijen
C-1107-Vervaardiging van frisdranken; productie van mineraalwater
C-1200-Vervaardiging van tabaksproducten
C-2015-Vervaardiging van kunstmeststoffen en stikstofverbindingen
C-2020-Vervaardiging van verdelgingsmiddelen en landbouwchemicaliën
C-2830-Vervaardiging van machines, werktuigen voor land en bosb.
C-2893-Vervaardiging van machines voor de productie van v&g.
Totaal V&G en agro industrie
G-4611-Handelsbemiddeling in landbouwproducten, levende dieren
G-4617-Handelsbemiddeling in voedings en genotmiddelen
G-46211-Groothandel in granen
G-46212-Groothandel in zaden, pootgoed en peulvruchten
G-46213-Groothandel in hooi, stro en ruwvoeder
G-46214-Groothandel in meng en krachtvoeder
G-46215-Groothandel in veevoeder (geen ruw, meng en krachtvoeder)
G-46216-Groothandel in ruwe plantaardige, dierlijke oliën en vette
G-46217-Groothandel in ruwe tabak
G-46218-Groothandel in akkerbouwproducten en veevoeder algemeen
G-46219-Groothandel in overige akkerbouwproducten
G-4622-Groothandel in bloemen en planten

G-46231-Groothandel in levend vee
G-46232-Groothandel in huisdieren, siervissen, siervogels
G-46241-Groothandel in huiden en vellen
G-46242-Groothandel in leer en halfabrikaten van leer
G-46311-Groothandel in groenten en fruit
G-46312-Groothandel in consumptieaardappelen
G-4632-Groothandel in vlees en vleeswaren en in wild en gevogelte
G-46331-Groothandel in zuivelproducten en spijsoliën en vetten
G-46332-Groothandel in eieren
G-4634-Groothandel in dranken (geen zuivel)
G-4635-Groothandel in tabaksproducten en rokersbenodigdheden
G-4636-Groothandel in suiker, chocolade en suikerwerk
G-4637-Groothandel in koffie, thee, cacao en specerijen (geen ruwe
G-46381-Groothandel in snacks
G-46382-Groothandel in vis, schaal en weekdieren
G-46383-Gespecialiseerde groothandel in ov. voedings en genotmid.
G-46384-Groothandel in bakkerijgrondstoffen
G-4639-Groothandel in voedings en genotmiddelen algemeen ass.
G-4661-Groothandel in landbouwmachines, werktuigen en tractoren
G-46682-Groothandel in mach. voor de voedings en genotmiddelenind
G-46752-Groothandel in bestrijdingsmiddelen en meststoffen
Totaal groothandel in V&G en agrarische producten
G-4721-Winkels in aardappelen, groenten en fruit
G-47221-Winkels in vlees en vleeswaren
G-47222-Winkels in wild en gevogelte
G-4723-Winkels in vis
G-47241-Winkels in brood en banket
G-47242-Winkels in chocolade en suikerwerk
G-4725-Winkels in dranken
G-4726-Winkels in tabaksproducten
G-47291-Winkels in kaas
G-47292-Winkels in natuurvoeding en reformartikelen
G-47293-Winkels in buitenlandse voedingsmiddelen
G-47299-Gespecialiseerde winkels in overige voedings en genotmid.
G-47761-Winkels in bloemen en planten, zaden en tuinbenodigdheden
G-47762-Tuincentra
G-47763-Winkels in dieren, dierbenodigdheden en hengelsportartikel
G-47811-Markthandel in aardappelen, groenten en fruit
G-47819-Markthandel in overige voedings en genotmiddelen
G-47891-Markthandel in bloemen, planten, zaden en tuinbenodigdhede
Totaal winkels in V&G en agrarische producten
M-71201-Keuring en controle van agrarische producten en voedingsmi
M-72111-Biotechnologisch speur en ontwikkelingswerk (agra. prod.)
M-72191-Speur en ontwikkelingswerk, landbouw en visserij
M-7500-Veterinaire dienstverlening
N-77111-Verhuur van personenauto's en lichte bedrijfsauto's
N-7731-Verhuur en lease van landbouwmachines en werktuigen
N-82991-Verleningen van landbouw, tuinbouw en visserijproducten
Totaal dienstverlening en onderzoek
Totaal land- en tuinbouw en daaraan gerelateerd

Bijlage 3 Tabellen en figuren agrocluster Flevoland (2019)

De omvang van het totale agrocluster in de provincie Flevoland wordt weergegeven in tabellen B3.1 en B3.2, en de figuren B3.1 tot en met B3.3. In figuur B3.4 en B3.5 wordt ingegaan op de deelclusters. De toegevoegde waarde en werkgelegenheid per deelcomplex, zie tabellen B3.3 tot en met B3.8.

Tabel B3.1 Toegevoegde waarde en werkgelegenheid Totaal Agrocluster Flevoland (2019) a)

	Toegevoegde waarde (mln. euro)	Werkgelegenheid (arbeidsjaren)
Agrocluster, totaal	1.957,9	25.014,4
Aandeel in totale economie van Flevoland	15,1%	16,9%
Agrocluster, buitenlandse grondstoffen	595,3	7.961,0
Verwerking	245,0	3.307,1
Toelevering	197,9	2.830,3
Distributie	152,5	1.823,6
Agrocluster, binnenlandse grondstoffen	1.362,5	17.053,5
Aandeel in totale economie van Flevoland	10,5%	11,5%
Primaire productie	627,5	8.546,9
Verwerking	139,7	1.712,5
Toelevering	433,4	5.220,5
Distributie	162,0	1.573,7
Aandeel agrocluster Flevoland in agrocluster NL	3,5%	3,8%

a) Het agrocluster buitenlandse grondstoffen heeft alleen betrekking op de verwerkingsindustrie in het cluster (zover die de grondstoffen uit het buitenland haalt), inclusief de toelevering en distributie hiervan.

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

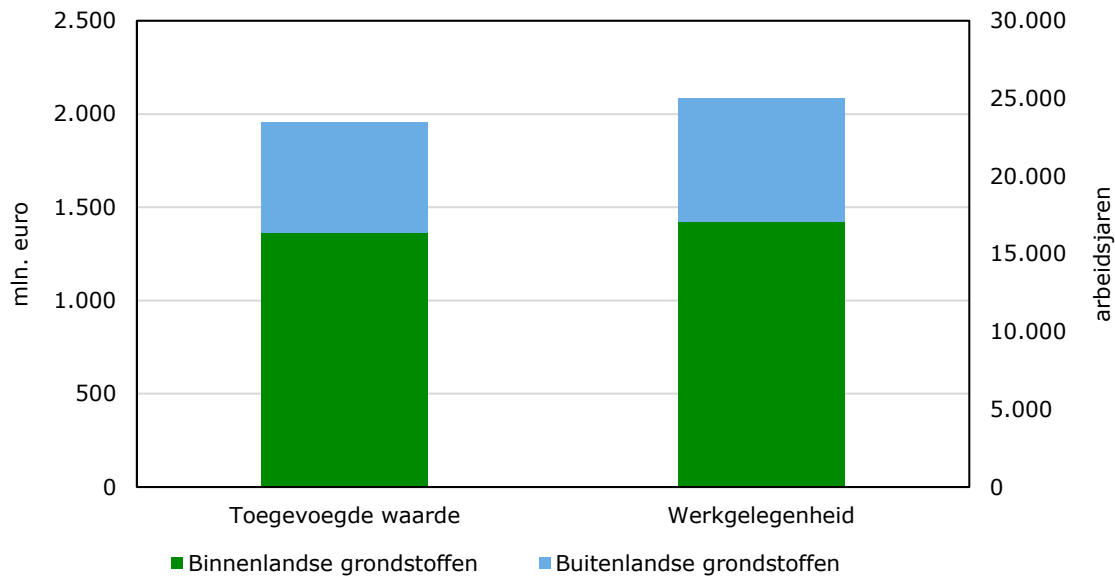
Tabel B3.2 Procentuele verdeling toegevoegde waarde (en onderdelen toegevoegde waarde) over de zes deelcomplexen in Flevoland (2019) a)

	Verdeling toegevoegde waarde over deelcomplexen						totaal
	akkerbouw	opengrond tuinbouw	glastuin- bouw	grondgebonden veehouderij	intensieve veehouderij	visserij	
Agrocluster, totaal	31,5	20,2	19,4	9,6	2,5	16,8	100,0
Agrocluster, buitenlandse grondstoffen	51,6	6,5	7,8	0,0	0,0	34,1	100,0
Verwerking	58,1	6,4	7,7	0,0	0,0	27,9	100,0
Toelevering	40,1	6,9	8,3	0,0	0,0	44,8	100,0
Distributie	56,0	6,2	7,5	0,0	0,0	30,3	100,0
Agrocluster, binnenlandse grondstoffen	22,7	26,2	24,5	13,8	3,6	9,2	100,0
Primaire productie	19,9	32,5	31,1	3,9	1,8	10,7	100,0
Verwerking	26,0	8,2	14,9	37,8	4,5	8,5	100,0
Toelevering	21,8	25,9	19,6	19,7	5,9	7,1	100,0
Distributie	33,1	18,2	20,0	15,6	3,7	9,5	100,0

a) Het agrocluster buitenlandse grondstoffen heeft alleen betrekking op de verwerkingsindustrie in het cluster (zover die de grondstoffen uit het buitenland haalt), inclusief de toelevering en distributie hiervan.

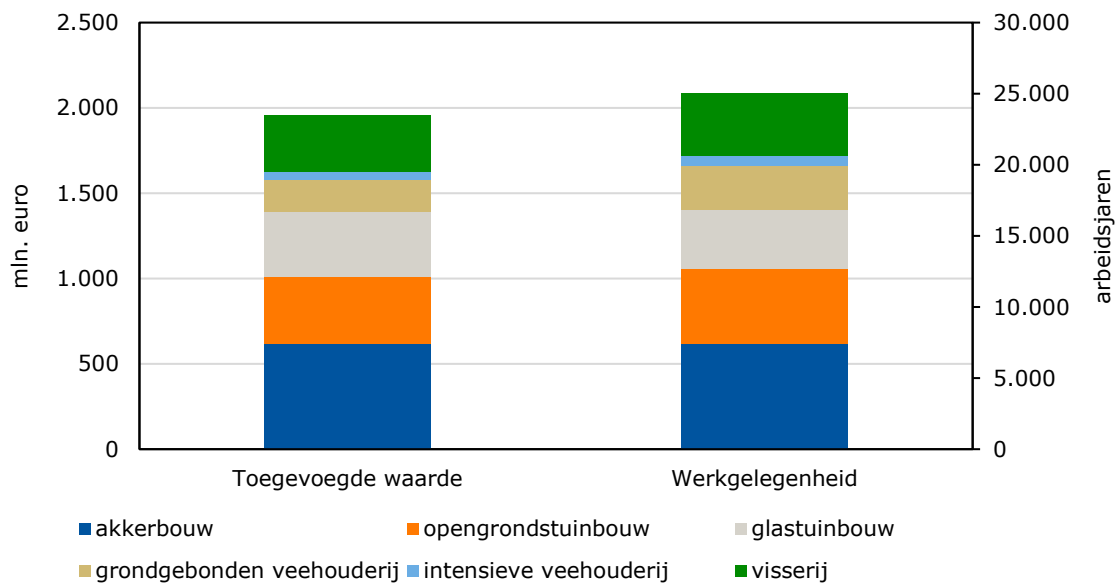
In het akkerbouwcluster worden veel grondstoffen uit het buitenland gehaald, zoals margarine-, oliën- en vettenindustrie en koffie-/theeproducenten.

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

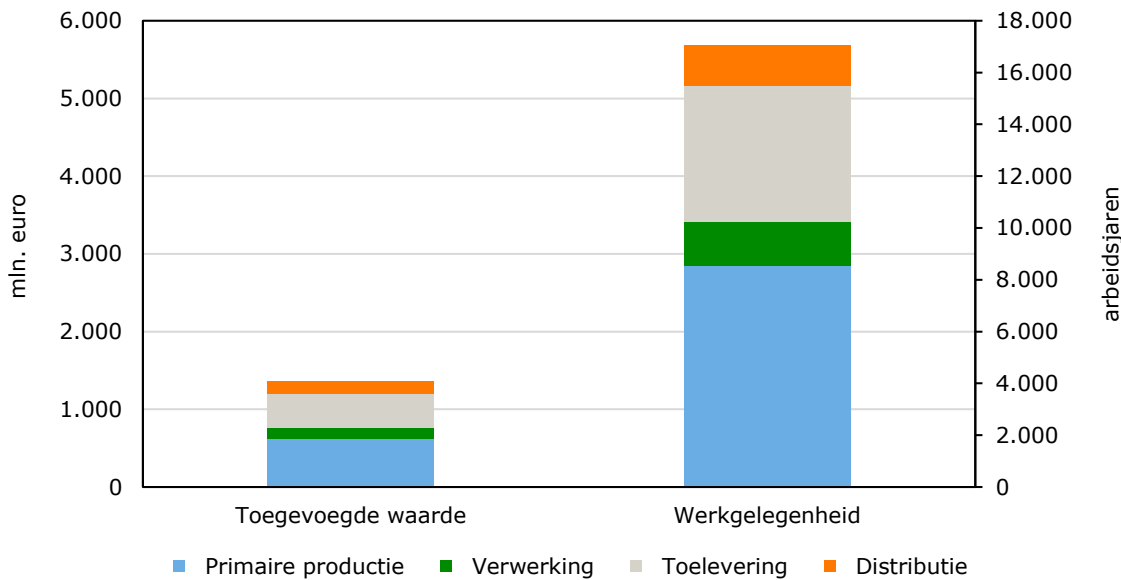
Figuur B3.1 Toegevoegde waarde en werkgelegenheid van totaal agrocluster Flevoland verdeeld naar binnenlandse en buitenlandse grondstoffen (2019)

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

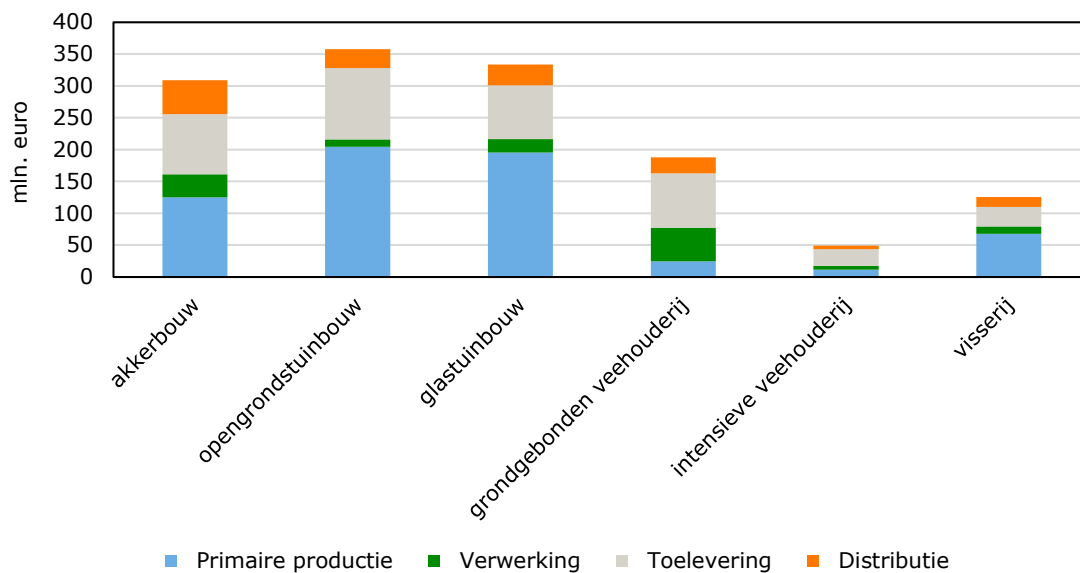

Figuur B3.2 Toegevoegde waarde en werkgelegenheid van het totaal agrocluster Flevoland (binnenlandse en buitenlandse grondstoffen) verdeeld naar de 6 deelcomplexen (2019)

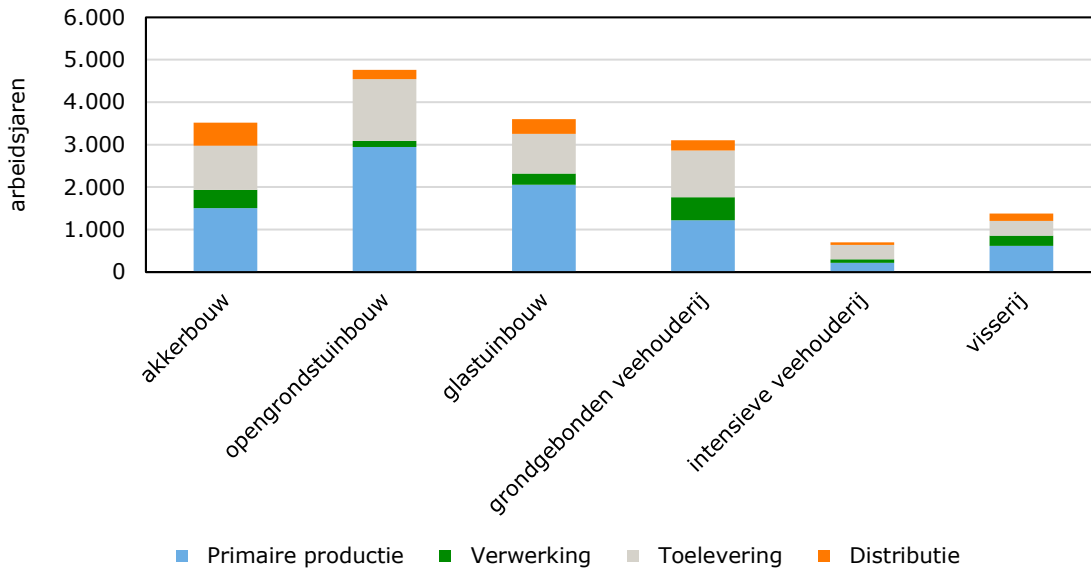
Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Figuur B3.3 Toegevoegde waarde en werkgelegenheid agrocluster Flevoland (gebaseerd op alleen binnenlandse grondstoffen), verdeeld naar onderscheiden onderdelen van het cluster (2019)
Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Figuur B3.4 Verdeling toegevoegde waarde per agrarisch deelcluster (op basis van binnenlandse grondstoffen) naar primaire productie, verwerking, toelevering en distributie (2019)
Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Figuur B3.5 Verdeling werkgelegenheid per agrarisch deelcluster (op basis van binnenlandse grondstoffen) naar primaire productie, verwerking, toelevering en distributie (2019)
Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Toegevoegde waarde en werkgelegenheid in de 6 deelclusters in Flevoland (2019)

Tabel B3.3 Toegevoegde waarde en werkgelegenheid deelcluster akkerbouw in Flevoland (2019)

	Toegevoegde waarde (mln. euro)	Werkgelegenheid (arbeidsjaren)
Agrocluster, totaal	616,1	7.463,9
Aandeel in totale economie van Flevoland	4,8%	5,0%
Agrocluster, buitenlandse grondstoffen	307,0	3.946,7
Verwerking	142,3	1.484,1
Toelevering	79,3	1.369,8
Distributie	85,3	1.092,7
Agrocluster, binnenlandse grondstoffen	309,0	3.517,2
Aandeel in totale economie van Flevoland	2,4%	2,4%
Primaire productie	124,8	1.503,0
Verwerking	36,3	430,6
Toelevering	94,4	1.041,4
Distributie	53,6	542,2
Aandeel agrocluster Flevoland in agrocluster NL	5,4%	5,1%

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Tabel B3.4 Toegevoegde waarde en werkgelegenheid deelcluster opengrondstuinbouw Flevoland (2019)

	Toegevoegde waarde (mln. euro)	Werkgelegenheid (arbeidsjaren)
Agrocluster, totaal	396,2	5.229,8
Aandeel in totale economie van Flevoland	3,1%	3,5%
Agrocluster, buitenlandse grondstoffen	38,7	466,7
Verwerking	15,6	199,1
Toelevering	13,6	159,5
Distributie	9,5	108,1
Agrocluster, binnenlandse grondstoffen	357,5	4.763,1
Aandeel in totale economie van Flevoland	2,8%	3,2%
Primaire productie	204,2	2.944,1
Verwerking	11,5	147,2
Toelevering	112,3	1.449,3
Distributie	29,5	222,5
Aandeel agrocluster Flevoland in agrocluster NL	8,8%	9,4%

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Tabel B3.5 Toegevoegde waarde en werkgelegenheid deelcluster Glastuinbouw in Flevoland (2019)

	Toegevoegde waarde (mln. euro)	Werkgelegenheid (arbeidsjaren)
Agrocluster, totaal	380,0	4.159,8
Aandeel in totale economie van Flevoland	2,9%	2,8%
Agrocluster, buitenlandse grondstoffen	46,6	562,1
Verwerking	18,8	240,5
Toelevering	16,3	191,4
Distributie	11,5	130,2
Agrocluster, binnenlandse grondstoffen	333,4	3.597,7
Aandeel in totale economie van Flevoland	2,6%	2,4%
Primaire productie	195,4	2.052,4
Verwerking	20,8	266,4
Toelevering	84,7	937,3
Distributie	32,4	341,6
Aandeel agrocluster Flevoland in agrocluster NL	4,8%	4,8%

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Tabel B3.6 Toegevoegde waarde en werkgelegenheid deelcluster visserij in Flevoland (2019)

	Toegevoegde waarde (mln. euro)	Werkgelegenheid (arbeidsjaren)
Agrocluster, totaal	328,4	4.359,3
Aandeel in totale economie van Flevoland	2,5%	2,9%
Agrocluster, buitenlandse grondstoffen	203,0	2.985,5
Verwerking	68,3	1.383,3
Toelevering	88,6	1.109,6
Distributie	46,2	492,7
Agrocluster, binnenlandse grondstoffen	125,4	1.373,8
Aandeel in totale economie van Flevoland	1,0%	0,9%
Primaire productie	67,4	613,2
Verwerking	11,9	241,7
Toelevering	30,7	350,8
Distributie	15,3	168,1
Aandeel agrocluster Flevoland in agrocluster NL	36,8%	40,3%

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Tabel B3.7 Toegevoegde waarde en werkgelegenheid deelcluster grondgebonden veehouderij in Flevoland (2019)

	Toegevoegde waarde (mln. euro)	Werkgelegenheid (arbeidsjaren)
Agrocluster, totaal	187,9	3.100,8
Aandeel in totale economie van Flevoland	1,4%	2,1%
Agrocluster, buitenlandse grondstoffen	0,0	0,0
Verwerking	0,0	0,0
Toelevering	0,0	0,0
Distributie	0,0	0,0
Agrocluster, binnenlandse grondstoffen	187,9	3.100,8
Aandeel in totale economie van Flevoland	1,4%	2,1%
Primaire productie	24,4	1.220,5
Verwerking	52,8	539,3
Toelevering	85,5	1.105,9
Distributie	25,2	235,1
Aandeel agrocluster Flevoland in agrocluster NL	2,1%	2,2%

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Tabel B3.8 Toegevoegde waarde en werkgelegenheid deelcluster intensieve veehouderij in Flevoland (2019)

	Toegevoegde waarde (mln. euro)	Werkgelegenheid (arbeidsjaren)
Agrocluster, totaal	49,3	700,9
Aandeel in totale economie van Flevoland	0,4%	0,5%
Agrocluster, buitenlandse grondstoffen	0,0	0,0
Verwerking	0,0	0,0
Toelevering	0,0	0,0
Distributie	0,0	0,0
Agrocluster, binnenlandse grondstoffen	49,3	700,9
Aandeel in totale economie van Flevoland	0,4%	0,5%
Primaire productie	11,3	213,8
Verwerking	6,3	87,3
Toelevering	25,8	335,8
Distributie	6,0	64,0
Aandeel agrocluster Flevoland in agrocluster NL	0,7%	0,7%

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Bijlage 4 Tabellen en figuren agrocluster Flevoland (2015)

De omvang van het totale Agrocluster in de provincie Flevoland wordt weergegeven in tabellen B4.1 en B4.2, en de figuren B4.1 tot en met B4.3. In figuur B4.4 en B4.5 wordt ingegaan op de deelclusters. De toegevoegde waarde en werkgelegenheid per deelcomplex, zie tabellen B4.3 tot en met B4.8.

Tabel B4.1 Toegevoegde waarde en werkgelegenheid Totaal Agrocluster Flevoland (2015) a)

	Toegevoegde waarde (mln. euro)	Werkgelegenheid (arbeidsjaren)
Agrocluster, totaal	1.828,7	22.471,7
Aandeel in totale economie van Flevoland	16,8%	16,9%
Agrocluster, buitenlandse grondstoffen	662,7	7.678,2
Verwerking	236,8	3.251,4
Toelevering	257,2	2.574,1
Distributie	168,6	1.852,7
Agrocluster, binnenlandse grondstoffen	1.166,1	14.793,5
Aandeel in totale economie van Flevoland	10,7%	11,1%
Primaire productie	490,8	6.995,5
Verwerking	122,4	1.552,8
Toelevering	388,1	4.547,7
Distributie	164,7	1.697,5
Aandeel agrocluster Flevoland in agrocluster NL	3,6%	3,7%

a) Het agrocluster buitenlandse grondstoffen heeft alleen betrekking op de verwerkingsindustrie in het cluster (zover die de grondstoffen uit het buitenland haalt), inclusief de toelevering en distributie hiervan.

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

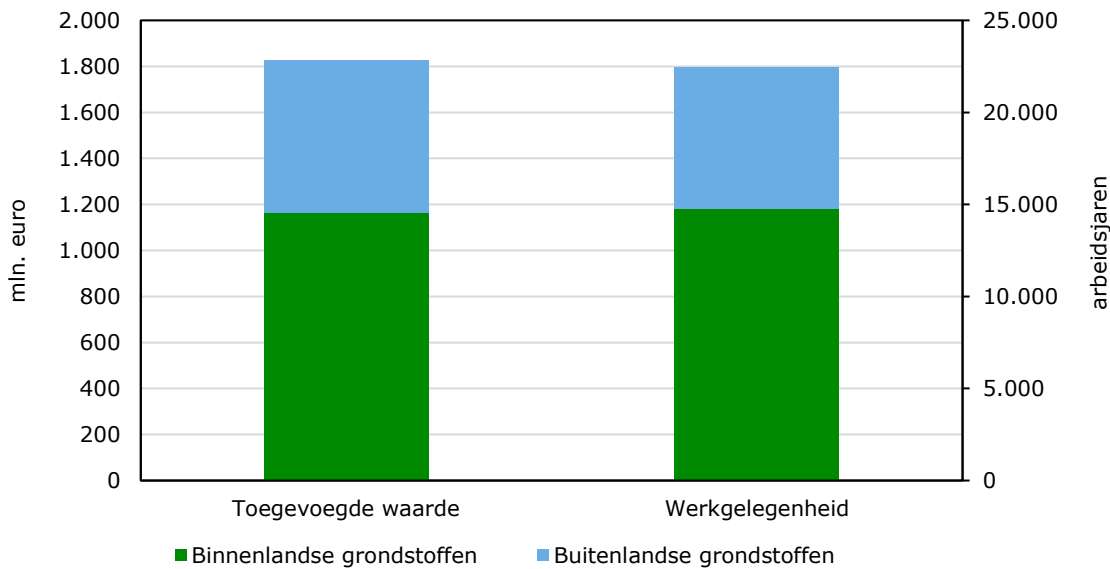
Tabel B4.2 Procentuele verdeling toegevoegde waarde (en onderdelen toegevoegde waarde) over de zes deelcomplexen in Flevoland (2015) a)

	Verdeling toegevoegde waarde over deelcomplexen						totaal
	akkerbouw	opengrond tuinbouw	glastuin- bouw	grondgebonden veehouderij	intensieve veehouderij	visserij	
Agrocluster, totaal	40,3%	17,1%	13,0%	9,7%	3,3%	16,6%	100,0
Agrocluster, buitenlandse grondstoffen	64,1%	2,6%	5,0%	0,0%	0,0%	28,2%	100,0
Verwerking	69,9%	2,2%	4,3%	0,0%	0,0%	23,6%	100,0
Toelevering	68,9%	3,1%	5,7%	0,0%	0,0%	22,3%	100,0
Distributie	48,8%	2,5%	4,9%	0,0%	0,0%	43,8%	100,0
Agrocluster, binnenlandse grondstoffen	26,7%	25,3%	17,6%	15,3%	5,2%	10,0%	100,0
Primaire productie	23,6%	35,3%	25,0%	5,2%	2,2%	8,9%	100,0
Verwerking	38,9%	3,4%	6,8%	32,5%	4,5%	13,9%	100,0
Toelevering	24,1%	24,5%	14,3%	20,0%	9,6%	7,5%	100,0
Distributie	33,2%	13,5%	11,5%	21,5%	4,0%	16,3%	100,0

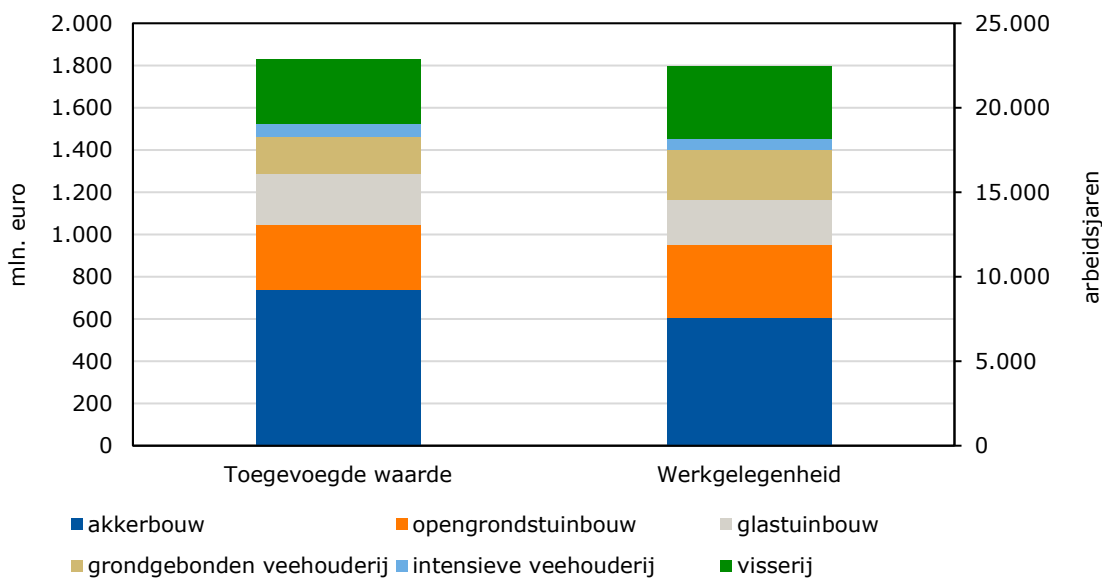
a) Het agrocluster buitenlandse grondstoffen heeft alleen betrekking op de verwerkingsindustrie in het cluster (zover die de grondstoffen uit het buitenland haalt), inclusief de toelevering en distributie hiervan.

In het akkerbouwcluster worden veel grondstoffen uit het buitenland gehaald, zoals margarine-, oliën- en vettenindustrie en koffie-/theeproducenten.

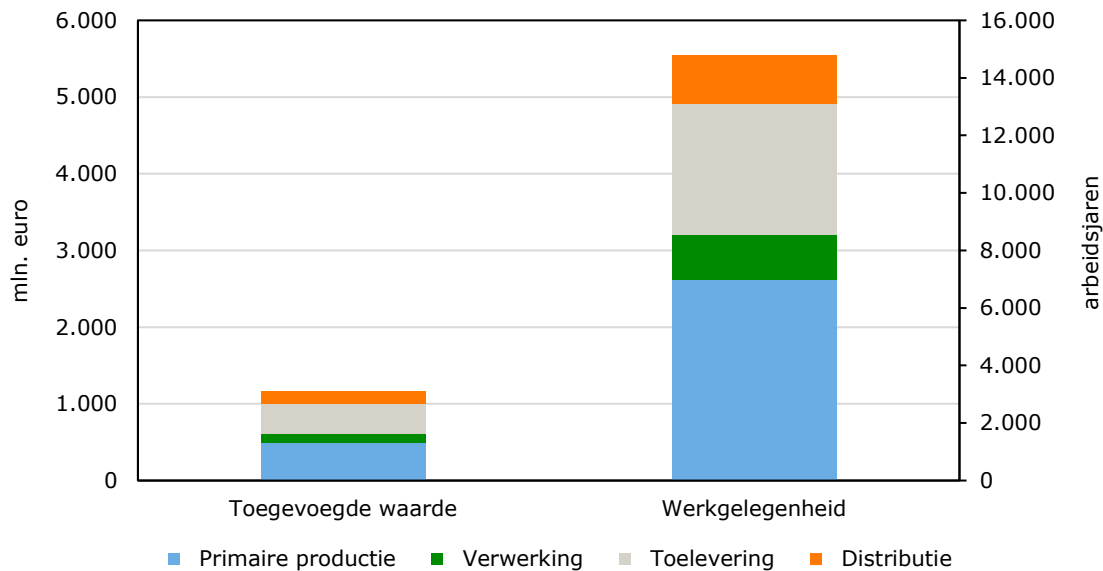
Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

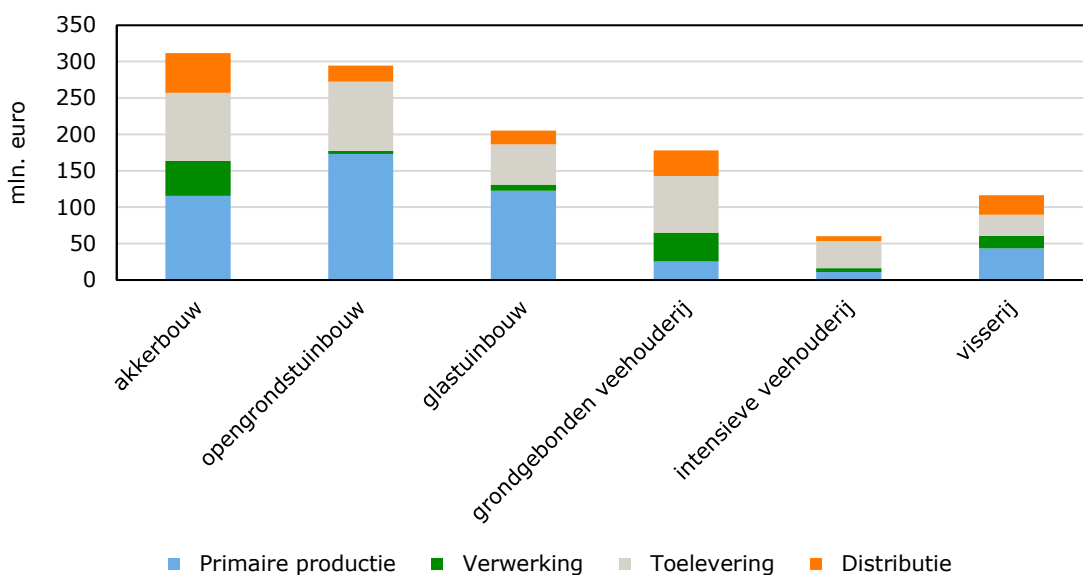
Figuur B4.1 Toegevoegde waarde en Werkgelegenheid van totaal agrocluster Flevoland verdeeld naar binnenlandse en buitenlandse grondstoffen (2015)
 Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

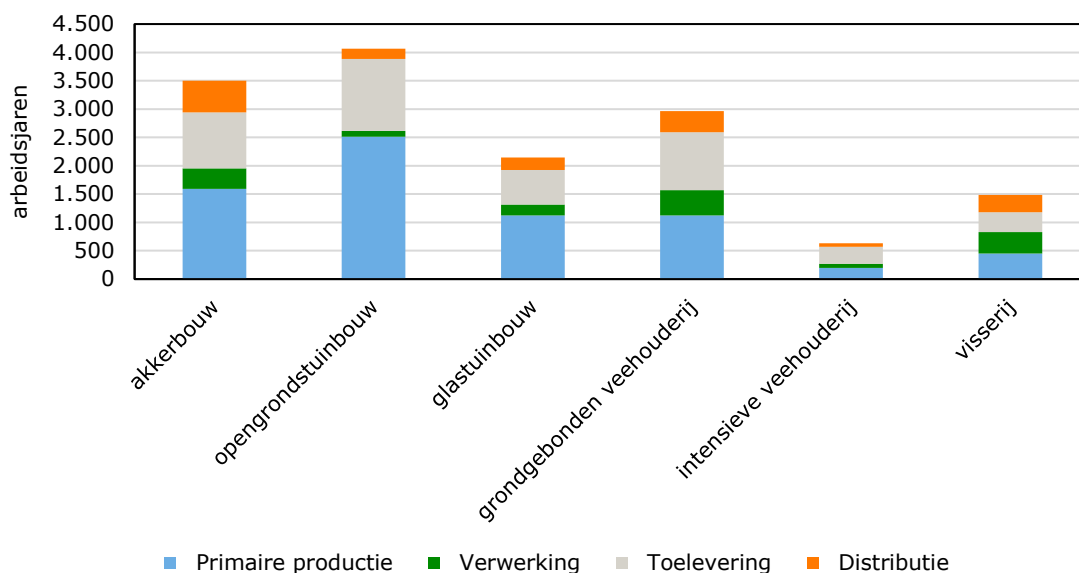
Figuur B4.2 Toegevoegde waarde en Werkgelegenheid van het totaal agrocluster Flevoland (binnenlandse en buitenlandse grondstoffen) verdeeld naar de 6 deelcomplexen (2015)
 Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen)

Figuur B4.3 Toegevoegde waarde en werkgelegenheid agrocluster Flevoland (gebaseerd op alleen binnenlandse grondstoffen), verdeeld naar onderscheiden onderdelen van het cluster (2015)
Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Figuur B4.4 Verdeling toegevoegde waarde per agrarisch deelcluster (op basis van binnenlandse grondstoffen) naar primaire productie, verwerking, toelevering en distributie (2015)
Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Figuur B4.5 Verdeling werkgelegenheid per agrarisch deelcluster (op basis van binnenlandse grondstoffen) naar primaire productie, verwerking, toelevering en distributie (2015)
Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Toegevoegde waarde en werkgelegenheid in de 6 deelclusters in Flevoland (2015)

Tabel B4.3 Toegevoegde waarde en werkgelegenheid deelcluster Akkerbouw in Flevoland (2015)

	Toegevoegde waarde (mln. euro)	Werkgelegenheid (arbeidsjaren)
Agrocluster, totaal	736,5	7.574,6
Aandeel in totale economie van Flevoland	6,8%	5,7%
Agrocluster, buitenlandse grondstoffen	424,8	4.072,5
Verwerking	165,4	1.652,4
Toelevering	177,1	1.557,4
Distributie	82,2	862,7
Agrocluster, binnenlandse grondstoffen	311,7	3.502,1
Aandeel in totale economie van Flevoland	2,9%	2,6%
Primaire productie	115,7	1.592,2
Verwerking	47,6	363,5
Toelevering	93,6	989,0
Distributie	54,8	557,4
Aandeel agrocluster Flevoland in agrocluster NL	3,2%	3,3%

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (Input-output berekeningen)

Tabel B4.4 Toegevoegde waarde en werkgelegenheid deelcluster Opengrondstuinbouw Flevoland (2015)

	Toegevoegde waarde (mln. euro)	Werkgelegenheid (arbeidsjaren)
Agrocluster, totaal	311,9	4.333,9
Aandeel in totale economie van Flevoland	2,9%	3,3%
Agrocluster, buitenlandse grondstoffen	17,4	266,3
Verwerking	5,2	119,3
Toelevering	7,9	96,6
Distributie	4,3	50,4
Agrocluster, binnenlandse grondstoffen	294,6	4.067,5
Aandeel in totale economie van Flevoland	2,7%	3,1%
Primaire productie	173,1	2.515,3
Verwerking	4,2	96,5
Toelevering	95,1	1.276,8
Distributie	22,2	178,9
Aandeel agrocluster Flevoland in agrocluster NL	8,9%	8,7%

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Tabel B4.5 Toegevoegde waarde en werkgelegenheid deelcluster Glastuinbouw in Flevoland (2015)

	Toegevoegde waarde (mln. euro)	Werkgelegenheid (arbeidsjaren)
Agrocluster, totaal	238,5	2.656,7
Aandeel in totale economie van Flevoland	2,2%	2,0%
Agrocluster, buitenlandse grondstoffen	33,3	513,3
Verwerking	10,2	235,6
Toelevering	14,8	180,4
Distributie	8,3	97,3
Agrocluster, binnenlandse grondstoffen	205,2	2.143,4
Aandeel in totale economie van Flevoland	1,9%	1,6%
Primaire productie	122,5	1.122,4
Verwerking	8,3	191,2
Toelevering	55,5	612,8
Distributie	18,9	217,1
Aandeel agrocluster Flevoland in agrocluster NL	3,1%	3,3%

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Tabel B4.6 Toegevoegde waarde en werkgelegenheid deelcluster Visserij in Flevoland (2015)

	Toegevoegde waarde (mln. euro)	Werkgelegenheid (arbeidsjaren)
Agrocluster, totaal	303,7	4.312,3
Aandeel in totale economie van Flevoland	2,8%	3,2%
Agrocluster, buitenlandse grondstoffen	187,2	2.826,1
Verwerking	56,0	1.244,1
Toelevering	57,4	739,7
Distributie	73,8	842,3
Agrocluster, binnenlandse grondstoffen	116,5	1.486,2
Aandeel in totale economie van Flevoland	1,1%	1,1%
Primaire productie	43,5	448,2
Verwerking	17,0	378,2
Toelevering	29,2	351,8
Distributie	26,8	308,1
Aandeel agrocluster Flevoland in agrocluster NL	33,5%	36,3%

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Tabel B4.7 Toegevoegde waarde en werkgelegenheid deelcluster Grondgebonden Veehouderij in Flevoland (2015)

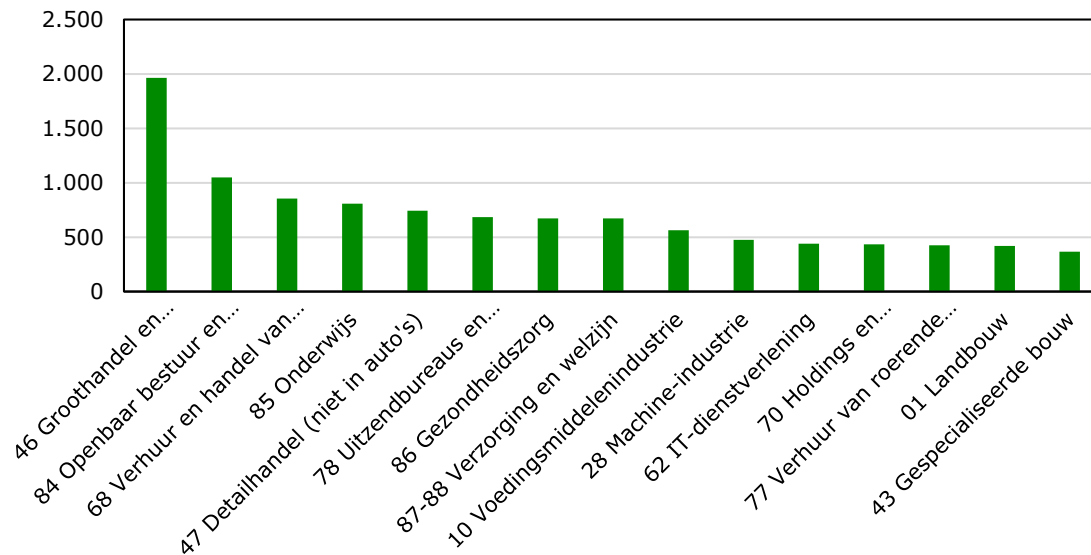
	Toegevoegde waarde (mln. euro)	Werkgelegenheid (arbeidsjaren)
Agrocluster, totaal	178,0	2.965,0
Aandeel in totale economie van Flevoland	1,6%	2,2%
Agrocluster, buitenlandse grondstoffen	0,0	0,0
Verwerking	0,0	0,0
Toelevering	0,0	0,0
Distributie	0,0	0,0
Agrocluster, binnenlandse grondstoffen	178,0	2.965,0
Aandeel in totale economie van Flevoland	1,6%	2,2%
Primaire productie	25,3	1.119,9
Verwerking	39,8	451,5
Toelevering	77,4	1.017,9
Distributie	35,5	375,8
Aandeel agrocluster Flevoland in agrocluster NL	2,0%	2,0%

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Aanvulling bij het rapport "Inzichten in de omvang van het Agrocluster in de provincie Flevoland" – UPDATE 2020 – Wageningen Economic Research

Tabel 1 Toegevoegde waarde en werkgelegenheid Totaal Agrocluster Flevoland (2020)

	Nederland (arbeid)	Flevoland (arbeid)	Nederland (TW) x 1000	Flevoland (TW) x 1000
Agro gerelateerde activiteiten	682.345	23.121	58.089	1.907
01 Landbouw	220.147	7.535	12.280	420
02 Bosbouw	1.657	25	169	3
03 Visserij	3.133	670	288	62
10 Voedingsmiddelenindustrie	130.908	5.682	12.971	563
11 Drinkenindustrie	9.735	23	1.321	3
12 Tabaksindustrie	1.549	0	3.013	0
20 Chemische industrie	2.550	13	494	3
28 Machine-industrie	20.653	450	3.021	66
46 Groothandel en handelsbemiddeling	165.008	5.519	19.159	641
47 Detailhandel (niet in auto's)	98.983	1.566	3.385	54
72 Research	8.651	1.118	365	47
75 Veterinaire dienstverlening	11.402	362	652	21
77 Verhuur van roerende goederen	3.880	114	813	24
82 Overige zakelijke dienstverlening	4.089	44	157	2

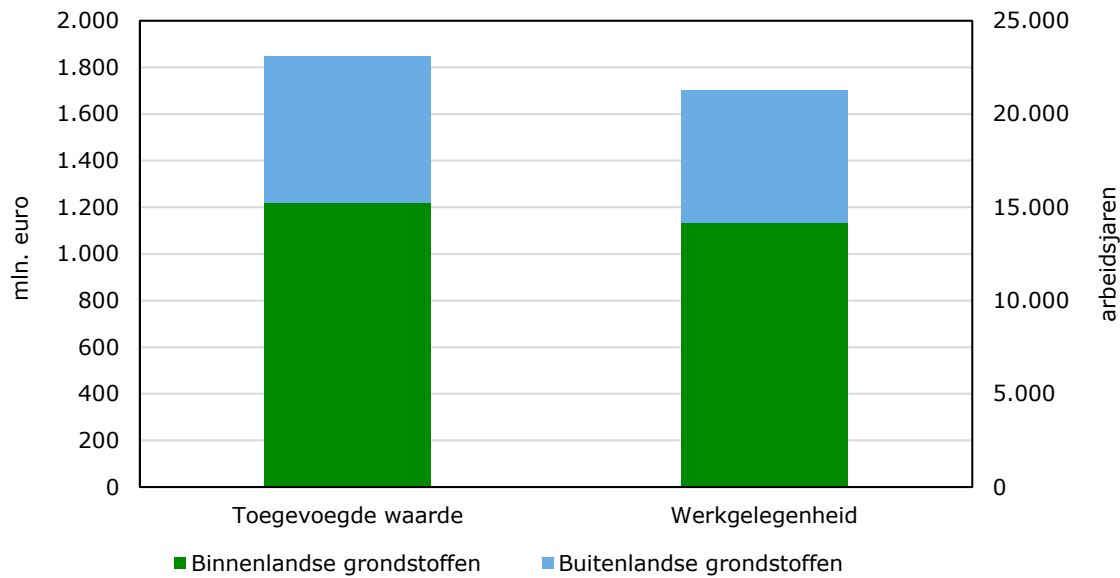
Figuur 1 Toegevoegde waarde (mld euro) top 15 sectoren Flevoland, 2020

Tabel B3.1 Toegevoegde waarde en werkgelegenheid Totaal Agrocluster Flevoland (2020)

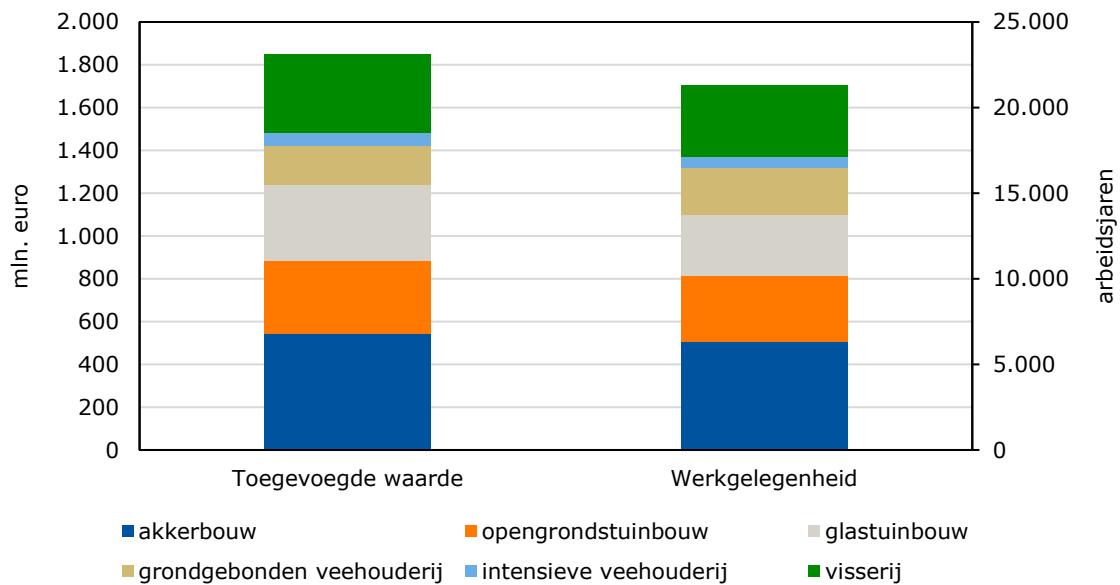
	Toegevoegde waarde (mln. euro)	Werkgelegenheid (arbeidsjaren)
Agrocluster, totaal	1.847,6	21.290,2
Aandeel in totale economie van Flevoland	14,2%	14,2%
Agrocluster, buitenlandse grondstoffen	627,5	7.101,4
Verwerking	251,8	2.459,0
Toelevering	214,7	2.780,3
Distributie	161,0	1.862,0
Agrocluster, binnenlandse grondstoffen	1.220,1	14.188,8
Aandeel in totale economie van Flevoland	9,3%	9,5%
Primaire productie	570,1	7.255,4
Verwerking	111,1	1.135,7
Toelevering	394,4	4.004,7
Distributie	144,5	1.793,0
Aandeel agrocluster Flevoland in agrocluster NL	3,3%	3,8%

Tabel B3.2 Procentuele verdeling toegevoegde waarde (en onderdelen toegevoegde waarde) over de zes deelcomplexen in Flevoland (2020)

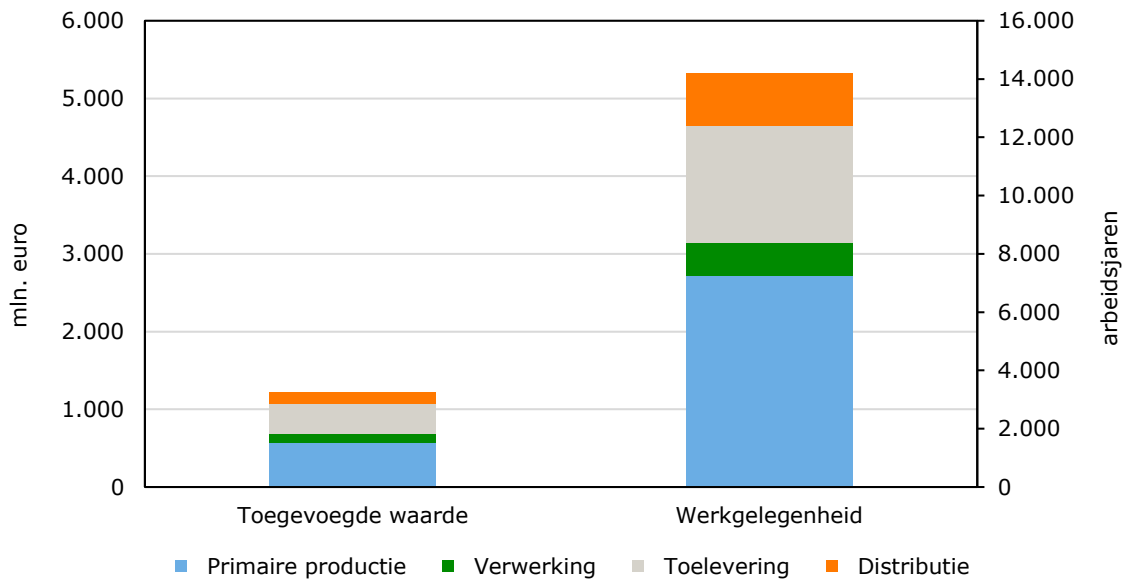
	Verdeling toegevoegde waarde over deelcomplexen						
	akkerbouw	opengrond tuinbouw	glastuin- bouw	grondgebonden veehouderij	intensieve veehouderij	visserij	
Agrocluster, totaal	29,5	18,4	19,3	9,7	3,3	19,8	100,0
Agrocluster, buitenlandse grondstoffen	50,4	5,1	6,4	0,0	0,0	38,1	100,0
Verwerking	57,4	5,3	6,6	0,0	0,0	30,8	100,0
Toelevering	39,2	5,6	6,9	0,0	0,0	48,3	100,0
Distributie	54,3	4,3	5,3	0,0	0,0	36,0	100,0
Agrocluster, binnenlandse grondstoffen	18,8	25,2	26,0	14,7	5,0	10,4	100,0
Primaire productie	17,1	33,6	33,9	2,6	1,8	11,0	100,0
Verwerking	14,2	7,1	12,5	47,9	6,2	12,1	100,0
Toelevering	18,2	21,1	20,9	22,3	9,0	8,5	100,0
Distributie	30,4	16,8	19,4	16,2	5,5	11,7	100,0

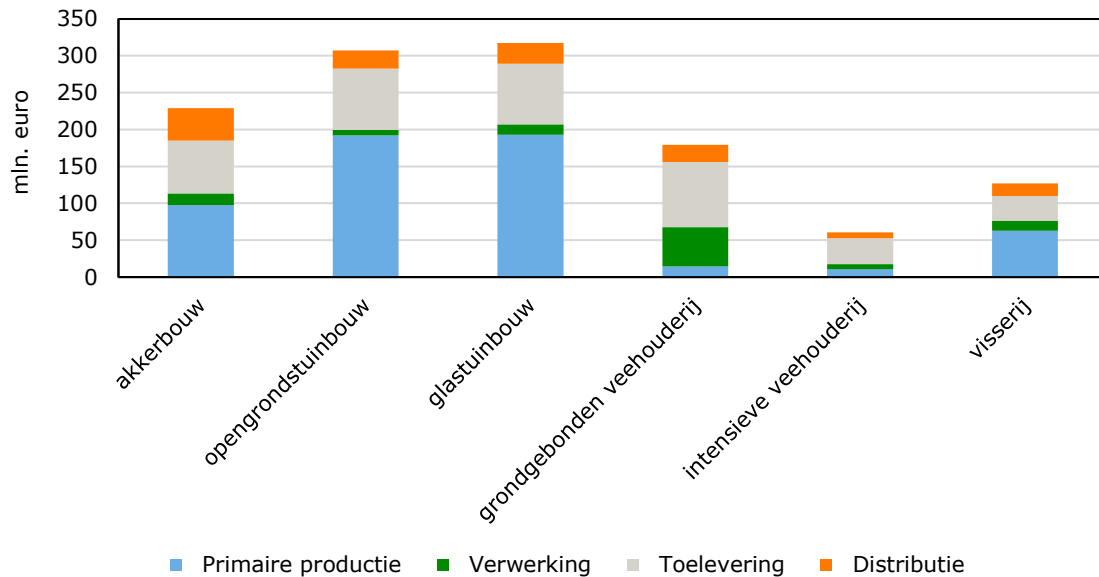
Figuur B3.1 Toegevoegde waarde en werkgelegenheid van totaal agrocluster Flevoland verdeeld naar binnenlandse en buitenlandse grondstoffen (2020)

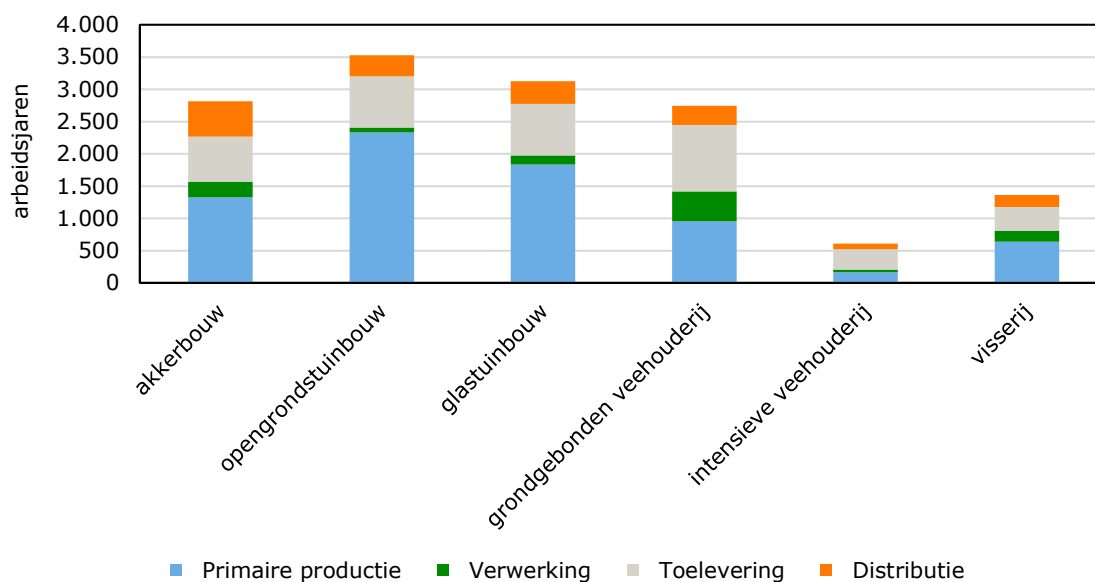
Figuur B3.2 Toegevoegde waarde en werkgelegenheid van het totaal agrocluster Flevoland (binnenlandse en buitenlandse grondstoffen) verdeeld naar de 6 deelcomplexen (2020)

Figuur B3.3 Toegevoegde waarde en werkgelegenheid agrocluster Flevoland (gebaseerd op alleen binnenlandse grondstoffen), verdeeld naar onderscheiden onderdelen van het cluster (2020)

Figuur B3.4 Verdeling toegevoegde waarde per agrarisch deelcluster (op basis van binnenlandse grondstoffen) naar primaire productie, verwerking, toelevering en distributie (2020)

Figuur B3.5 Verdeling werkgelegenheid per agrarisch deelcluster (op basis van binnenlandse grondstoffen) naar primaire productie, verwerking, toelevering en distributie (2020)

Tabel B3.3 Toegevoegde waarde en werkgelegenheid deelcluster akkerbouw in Flevoland (2020)

	Toegevoegde waarde (mln. euro)	Werkgelegenheid (arbeidsjaren)
Agrocluster, totaal	545,2	6306,2
Aandeel in totale economie van Flevoland	4,2%	4,2%
Agrocluster, buitenlandse grondstoffen	316,3	3490,9
Verwerking	144,5	1180,5
Toelevering	84,2	1255,9
Distributie	87,5	1054,4
Agrocluster, binnenlandse grondstoffen	229,0	2815,3
Aandeel in totale economie van Flevoland	1,8%	1,9%
Primaire productie	97,3	1327,5
Verwerking	15,8	242,5
Toelevering	71,9	698,9
Distributie	43,9	546,5
Aandeel agrocluster Flevoland in agrocluster NL	2,1%	2,6%

Tabel B3.4 Toegevoegde waarde en werkgelegenheid deelcluster opengrondstuinbouw Flevoland (2020)

	Toegevoegde waarde (mln. euro)	Werkgelegenheid (arbeidsjaren)
Agrocluster, totaal	339,1	3878,2
Aandeel in totale economie van Flevoland	2,6%	2,6%
Agrocluster, buitenlandse grondstoffen	32,1	349,4
Verwerking	13,3	133,0
Toelevering	11,9	138,0
Distributie	6,9	78,4
Agrocluster, binnenlandse grondstoffen	307,0	3528,8
Aandeel in totale economie van Flevoland	2,4%	2,4%
Primaire productie	191,8	2330,7
Verwerking	7,8	78,6
Toelevering	83,0	792,4
Distributie	24,3	327,1
Aandeel agrocluster Flevoland in agrocluster NL	7,8%	8,1%

Tabel B3.5 Toegevoegde waarde en werkgelegenheid deelcluster glastuinbouw in Flevoland (2020)

	Toegevoegde waarde (mln. euro)	Werkgelegenheid (arbeidsjaren)
Agrocluster, totaal	357,3	3559,6
Aandeel in totale economie van Flevoland	2,7%	2,4%
Agrocluster, buitenlandse grondstoffen	39,9	434,5
Verwerking	16,5	166,0
Toelevering	14,8	171,5
Distributie	8,6	97,0
Agrocluster, binnenlandse grondstoffen	317,4	3125,1
Aandeel in totale economie van Flevoland	2,4%	2,1%
Primaire productie	193,0	1836,8
Verwerking	13,9	139,4
Toelevering	82,5	799,8
Distributie	28,0	349,1
Aandeel agrocluster Flevoland in agrocluster NL	4,5%	4,4%

Tabel B3.6 Toegevoegde waarde en werkgelegenheid deelcluster visserij in Flevoland (2020)

	Toegevoegde waarde (mln. euro)	Werkgelegenheid (arbeidsjaren)
Agrocluster, totaal	366,0	4191,3
Aandeel in totale economie van Flevoland	2,8%	2,8%
Agrocluster, buitenlandse grondstoffen	239,2	2826,5
Verwerking	77,5	979,4
Toelevering	103,7	1214,9
Distributie	58,0	632,3
Agrocluster, binnenlandse grondstoffen	126,9	1364,7
Aandeel in totale economie van Flevoland	1,0%	0,9%
Primaire productie	62,9	641,6
Verwerking	13,5	170,5
Toelevering	33,5	365,3
Distributie	17,0	187,3
Aandeel agrocluster Flevoland in agrocluster NL	39,2%	40,2%

Tabel B3.7 Toegevoegde waarde en werkgelegenheid deelcluster grondgebonden veehouderij in Flevoland (2020)

	Toegevoegde waarde (mln. euro)	Werkgelegenheid (arbeidsjaren)
Agrocluster, totaal	179,3	2746,6
Aandeel in totale economie van Flevoland	1,4%	1,8%
Agrocluster, buitenlandse grondstoffen	0,0	0,0
Verwerking	0,0	0,0
Toelevering	0,0	0,0
Distributie	0,0	0,0
Agrocluster, binnenlandse grondstoffen	179,3	2746,6
Aandeel in totale economie van Flevoland	1,4%	1,8%
Primaire productie	14,6	953,6
Verwerking	53,2	464,2
Toelevering	88,1	1031,7
Distributie	23,4	297,1
Aandeel agrocluster Flevoland in agrocluster NL	2,1%	2,2%

Tabel B3.8 Toegevoegde waarde en werkgelegenheid deelcluster intensieve veehouderij in Flevoland (2020)

	Toegevoegde waarde (mln. euro)	Werkgelegenheid (arbeidsjaren)
Agrocluster, totaal	60,7	608,3
Aandeel in totale economie van Flevoland	0,5%	0,4%
Agrocluster, buitenlandse grondstoffen	0,0	0,0
Verwerking	0,0	0,0
Toelevering	0,0	0,0
Distributie	0,0	0,0
Agrocluster, binnenlandse grondstoffen	60,7	608,3
Aandeel in totale economie van Flevoland	0,5%	0,4%
Primaire productie	10,5	165,3
Verwerking	6,9	40,5
Toelevering	35,4	316,6
Distributie	7,9	85,9
Aandeel agrocluster Flevoland in agrocluster NL	0,8%	0,8%

Tabel B4.8 Toegevoegde waarde en werkgelegenheid deelcluster Intensieve Veehouderij in Flevoland (2015)

	Toegevoegde waarde (mln. euro)	Werkgelegenheid (arbeidsjaren)
Agrocluster, totaal	60,2	629,2
Aandeel in totale economie van Flevoland	0,6%	0,5%
Agrocluster, buitenlandse grondstoffen	0,0	0,0
Verwerking	0,0	0,0
Toelevering	0,0	0,0
Distributie	0,0	0,0
Agrocluster, binnenlandse grondstoffen	60,2	629,2
Aandeel in totale economie van Flevoland	0,6%	0,5%
Primaire productie	10,7	197,6
Verwerking	5,5	71,9
Toelevering	37,3	299,4
Distributie	6,7	60,3
Aandeel agrocluster Flevoland in agrocluster NL	1,0%	0,8%

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Meer informatie

David Verhoog
T +31 70 335 81 80
E david.verhoog@wur.nl
www.wur.nl/economic-research

2023-051